

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13\(42\)-73-86](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-13(42)-73-86)
УДК 37.017

Зварич Ганна Володимирівна,
заступник начальника управління освіти і науки
Тернопільської обласної державної адміністрації.
Тернопіль, Україна.
науковий керівник, І. Л. Сіданіч.
avzvarych@gmail.com

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ЯК ПОКАЗНИКА ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Анотація. Важливим показником якості освітніх послуг в навчальному закладі є рівень навчально-пізнавальної активності його учнів. У статті досліджуються теоретичні і практичні засади визначення інструментів моніторингу рівня і якості навчально-пізнавальної діяльності учнів освітнього закладу. Проаналізовано критерії й показники, які мають застосовуватися при організації процедури моніторингу. Розглянуто сутнісні риси та особливості ефективних інструментів моніторингу навчально-пізнавальної діяльності учнів. Розроблено критерії для визначення рівнів навчально-пізнавальної діяльності. У них проінтегровано цілий комплекс пізнавальних і особистісних властивостей. Ці критерії включають такі важливі показники: активність мислення, учбову активність та ініціативність, вольову саморегуляцію (самоконтроль), здатність засвоювати і застосовувати знання, навички і уміння, зокрема, на творчому рівні. Останні прояви ми віднесли до операційно-технічної сфери, яку пов'язано із вирішенням учбових і проблемно-пізнавальних завдань. Активність мислення має три рівня: рівень нестандартного творчого мислення (учень прагне піти від шаблону, проявляє винахідливість, вигадку, оригінальне вирішення проблемної задачі); рівень репродуктивно-варіативного мислення; рівень репродуктивно-стандартного мислення. Навчально-пізнавальна активність може бути оцінена по наступним рівням: ініціативний рівень, виконавський рівень, пасивний рівень. Високий рівень самоконтролю відзначається високою самостійністю учня і його відповідальним відношенням до дорученої справи. Такий школяр не потребує опіки й «підштовхування» ззовні. Рівні формування у школярів операційно-технічної сфери (таких її елементів як навчальні знання, навички і уміння) підрозділяються на

пошуково-творчий, алгоритмно-пошуковий і наслідувально-алгоритмний рівні. Запропоновані критерії проявів учнів було покладено в основу методики «Навчально-пізнавальний паспорт учня», яку призначено для проведення моніторингу їхньої навчально-пізнавальної активності.

Ключові слова: моніторинг освітнього процесу; творче мислення; самоконтроль; активність; типологія; навички; вміння.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. У педагогічній теорії та практиці існують різні підходи до трактування поняття «якість освітніх послуг» та визначення його сутності. Одними з основних особистісних показників якості навчання й виховання є розвиток тих рис особистості, які відповідають сучасним загально цивілізаційним тенденціям розвитку суспільства й гуманістичним загальнолюдським і християнським цінностям.

Вважаємо, що найбільш фундаментальні надзавдання сучасної освіти знайшли своє відображення саме у людиноцентричній парадигмі освіти, розробленій В.Кременем [4], у якій закладено загальну канву для визначення базових критеріїв ефективності освітянського процесу, зокрема, ефективності підготовки учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна людиноцентрична освіта повинна готувати учня як людину, здатну відповісти на виклики XXI століття. Як зазначає В.Кремень, це час постійних змін та інновацій, до яких потрібно бути готовими [4, с. 25]. Треба готувати дитину до світу творчих наукоємних професій, які мають інтелектуальні процеси в якості важливої складової. Тобто розвиток творчого мислення та творчого потенціалу дитину має бути одним з головних пріоритетів школи. Саме у цьому, на нашу думку, полягає суть інноваційної людини й інноваційного мислення, над формуванням яких має працювати суспільство і, насамперед, модернізована освіта.

Людиноцентризм відповідає вимогам і запитам сучасної постіндустріальної цивілізації, яка потребує людину знаючу, творчу, ініціативну і водночас інноваційно мислячу. Моніторинг якості освітніх послуг має відбуватися згідно із цими вимогами й потребує відповідних інструментів, зокрема, методик моніторингу рівня навчально-пізнавальної діяльності школярів. Великий внесок у створення такого роду методик внесли відомий педагог-новатор І. Волков [1], дослідниця проблематики

творчого навчання З. Калмикова [2] та інші. Зміст методики І. Волкова полягає у тому, що основні прояви навчально-пізнавальної та трудової активності дитини у школі фіксуються у спеціальній «Творчій книжці», де відзначаються його активність і досягнення в основних сферах. З. Калмикова зазначає, що крім показників академічної успішності, мають фіксуватися досягнення учня у сфері інтелектуальної творчості, для якої у школі створюються відповідні умови.

Аналіз ролі й значенню творчого потенціалу особистості у забезпеченні якості освіти присутній у працях Л. Карамушки [3], Л. Одерія [6] та ін. Зокрема, Л. Карамушка вважає, що без розвиненого творчого потенціалу суб'єкти освітнього процесу не в змозі забезпечити виконання сучасних вимог до результатів освітньої діяльності [3].

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є аналіз теоретичних і практичних передумов моніторингу навчально-пізнавальної активності учнів як показника якості освітніх послуг, та обґрунтування змісту і структури моніторингової методики.

До першочергових **завдань** дослідження належать: 1) вироблення системи об'єктивних критеріїв оцінювання й моніторингу навчально-пізнавальної активності учнів; 2) подальша конкретизація принципів та інструментів моніторингу їхньої навчально-пізнавальної діяльності у вигляді експертної методики.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Філософськими й теоретичними принципами, на яких має ґрунтуватися моніторинг освітньої діяльності, на нашу думку, є вихідні завдання освіти у формулюванні В. Кременя, які спрямовані на підготовку демократичної, знанієвої, інноваційної людини.

З цих завдань витікають найбільш загальні вимоги до освітнього процесу, які визначають найвищий рівень його організації, а також визначаються відповідні їм критерії та показники найвищого рівня для системи моніторингу якості освітніх послуг (МЯОП) які відображено на рисунку.

Очевидно, що кожен з блоків схеми, кожен з основних критеріїв неможливий без всіх інших. Зокрема, розвиток креативності та творчого мислення учнів стимулюється інноваційним змістом та формами організації освітнього процесу, а останні чинники вимагають високого

професіоналізму й готовності до інноваційної діяльності педагогів закладу тощо.

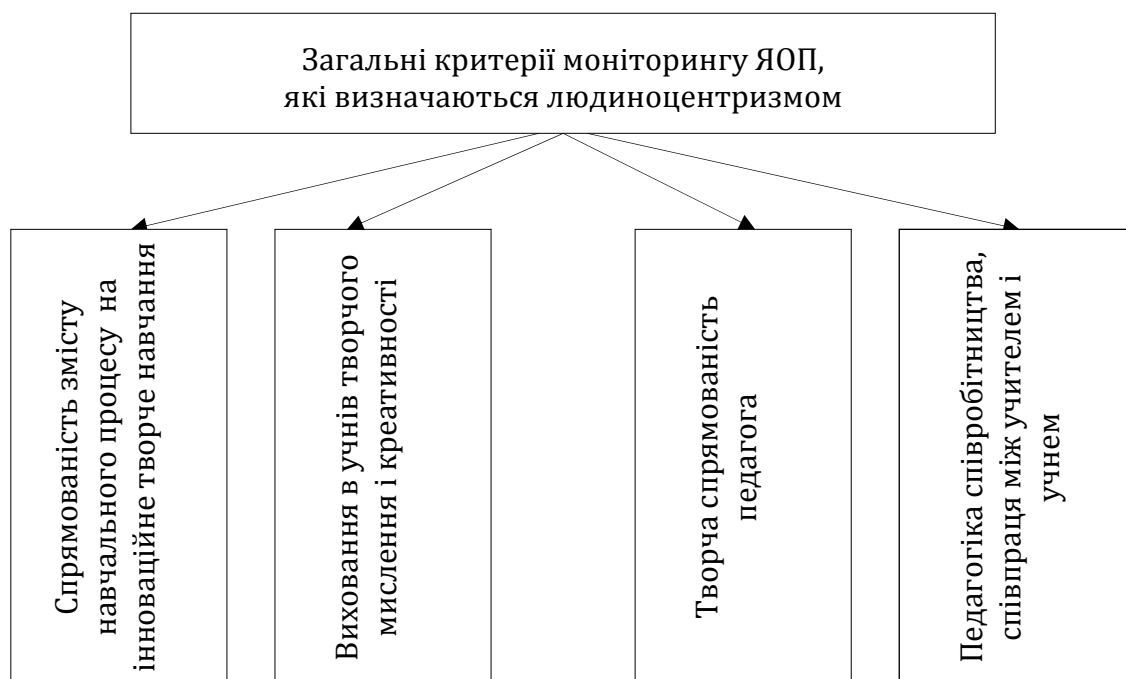

Рис. Загальні критерії найвищого рівня розвитку системи МЯОП

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

У процесі дослідження використовувались теоретичні методи – вивчення, аналіз, систематизація та узагальнення наукової і методичної літератури, в якій висвітлений комплекс зазначених освітньо-наукових проблем; застосовувався метод системного аналізу і моніторингу складових ефективною навчально-пізнавальною діяльністю учнів; вивчалися специфічні типологічні поведінкові особливості школярів тощо.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Зазначені вище критерії для моніторингу якості освітніх послуг багатовимірні, й містять цілий комплекс показників, за якими має проводитися оцінювання стану функціонування і розвитку закладу як соціально-педагогічної системи. Серед них, як ми побачили, важливе місце займають критерії, пов'язані із навчально-пізнавальною активністю школярів. У їхньому числі, зокрема, зазначимо такі:

1. Навчально-пізнавальна діяльність школярів, у якій акцент переноситься з навчання як репродуктивного засвоєння інформації (на

основі запам'ятовування) на перехід у новий вимір діяльності учня, в якій він – творець і співавтор процесу продукування знань.

2. Реалізація в освітньому процесі методів, форм і засобів розвитку креативності, інноваційності і творчого мислення школярів.

3. Реалізація особистісно орієнтованого підходу, в основі якого – диференціація навчання відповідно з індивідуальними особливостями учня з урахуванням його здібностей, рівня навченості й освітніх потреб [7] тощо.

Деталізація показників навчально-пізнавальної діяльності учнів, за якими має проводитися оцінювання стану функціонування закладу як соціально-педагогічної системи, дає таку комплексну картину:

1. Показники академічної успішності учнів, рівень їх академічних досягнень в урочній та позаурочній діяльності;

2. Показники розвитку та саморозвитку учнів – інтелектуального, творчого, особистісного. Серед них можуть бути відзначені:

1) Інтелектуальні навички, набуті у результаті вивчення навчальних дисциплін: на репродуктивному рівні – засвоєння певних розумових алгоритмів розв'язання навчальних задач, що доповнюється на репродуктивно-варіативному рівні здатністю до переносу засвоєних знань і алгоритмів у нові умови і до їхньої часткової перебудови з метою розв'язання нестандартних задач; на продуктивному рівні учень здатен до створення нових знань та розумових алгоритмів; аналіз і синтез, абстрактне мислення; системність мислення тощо.

2) Показники творчого розвитку, набуті в навчальному закладі. До їхнього складу входять дві групи креативних якостей – інтелектуальних та особистісних. Інтелектуальні: *креативність мислення*, яке полягає у здатності до продукування нових ідей на основі суттєвої перебудови знань та алгоритмів, гнучкості, оригінальності, продуктивності тощо. Прояви *особистісної креативності*: самостійність, ініціативність, активність у здобуванні знань тощо.

Виходячи із такого розуміння показників навчально-пізнавальної діяльності учнів як маркерів якості освітнього процесу, ми вважаємо важливим надзавданням освіти приведення структури освітнього процесу й інструментів заохочення навчально-пізнавальної активності дитини відповідно із закономірностями функціонування її інтелекту в цілому, і творчого інтелекту, зокрема.

У зв'язку з цим визначимо основні показники і прояви творчого інтелекту:

- дія з пошуку та формулювання проблеми;

- вміння будувати гіпотези;
- продуктивність та гнучкість мислення;
- вміння перебудовувати гештальт – тобто змінити структуру цілісної пізнавальної ситуації з метою пошуку рішення;
- бісоціювання ідей – тобто здатність поєднувати ідеї з віддалених галузей знань, утворюючи на основі цього нові;
- абстрагування;
- пошук аналогій та асоціацій;
- вміння долати стереотипи та конформні реакції;
- конкретизація як здатність знаходити практичні втілення для абстрактних ідей;
- розвинутість процесів інтуїції тощо.

З метою організації умов для досягнення високого рівня зазначених показників інтелектуального розвитку школярів, в навчальному закладі має застосовуватися комплекс навчально-виховних й психолого-педагогічних факторів. Серед них, зокрема, назвемо такі, як застосування інноваційних проблемних методів навчання, залучення учнів у нестандартні типи уроків, викладання навчально-розвивальних курсів, які орієнтують на активне та творче застосування й перетворення отриманих знань, активні та творчі форми позаурочної діяльності. Викладачі закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) організують освітню діяльність у формах, для яких характерні оригінальна подача матеріалу, продуктивна активність школярів не тільки при підготовці, а й при проведенні самих занять через різні форми колективної й індивідуальної роботи, що допомагає їм учитись в атмосфері творчого пошуку. При цьому використовуються такі форми освітнього процесу, як напівсамостійне відтворення наукових відкриттів на спеціалізованих уроках із застосуванням методу відкриттів, застосування навчально-розвивальних курсів, спрямованих на стимулювання самостійного креативного мислення учнів тощо.

Саме при наявності комплексу зазначених факторів стимулювання навчально-пізнавальної і розумової активності школярів або присутності в освітньому процесі їхньої суттєвої частини ми можемо говорити про належний рівень організації освітніх послуг та очікувати високих результатів моніторингу якості освітньої діяльності учнів.

Інструменти моніторингу рівнів навчально-пізнавальної діяльності школярів. Педагогу, керівнику освіти потрібен сучасний та гнучкий інструмент оцінювання навчально-пізнавальних проявів школярів, який

би враховував і пізнавальні можливості дитини, і її навчально-пізнавальну активність, і зв'язок діяльнісних проявів із психолого-педагогічними характеристиками особистості школяра. Саме такий інструментарій допоможе здійснити кваліфіковану зовнішню експертизу такого важливого показника освітнього процесу у школі. Крім цього, така експертна методика допоможе робити керівництву школи і вчителям внутрішню експертизу освітнього процесу, замірюючи рівні навчально-пізнавальної активності дітей. Вчителю вона допоможе, через оцінювання освітньої активності школярів, отримати зважений показник ефективності освітніх методів і методик, які він застосовує у класі, оптимально їх вдосконалювати, а також краще врахувати і розвинути потенціал як кожного учня, так і учнівського колективу в цілому.

Як ми вже зазначали, великий внесок у створення такого роду методик внесли відомий педагог-новатор І. Волков [1], З. Калмикова [2] та ін. Методика І. Волкова називається «Творча книжка», яка готується на кожного учня, і в яку упродовж всього року навчання вносяться його творчі досягнення в художній, технічній, освітній діяльності тощо.

Нами було розроблено авторську методику **«Навчально-пізнавальний паспорт школяра»** (див. табл.). Вона створена з урахуванням рекомендацій І. Волкова й З. Калмикової, а також наших власних підходів до проблеми. Дана методика дозволяє «виміряти» комплекс пізнавальних і особистісних якостей, що мають пряме відношення до навчально-пізнавальної діяльності: активність мислення, учбову активність та ініціативність, вольову саморегуляцію (самоконтроль), здатність засвоювати і застосовувати знання, навички і уміння, зокрема, на творчому рівні.

Вимірювання здійснюється за допомогою аналізу результатів навчальної діяльності, який здійснюється за допомогою аналізу виконання учнями тестових навчальних завдань, підібраних відповідно із змістом навчального предмету і теми, яка вивчалася на уроці, а також за допомогою оцінок експертів – викладачів школи, психологів, незалежних експертів, батьків, залучених до експертизи.

Інформація, що закладено у «Паспорті», дає можливість будувати статистичні криві, графіки розвитку навчально-пізнавальних проявів, отримати цілісну, математично достовірну характеристику рівня розвитку пізнавального потенціалу школяра на основі аналізу його істотних компонентів. **«Навчально-пізнавальний паспорт»** може бути цінною підмогою для складання профорієнтаційної характеристики учня після закінчення школи, що відображає його ділові, пізнавальні і морально-

трудова якість. Ці дані, насамперед, представлятимуть великий інтерес для керівництва вишу або іншого закладу, який прийматиме випускника.

Для того, щоб отримати більш повне уявлення про пізнавальні якості особистості, реалізовані в освітній урочній і позаурочній пізнавальній діяльності, нами було розроблено відповідні критерії.

Таблиця

Навчально-пізнавальний паспорт учня

Школа, клас. ПІБ вчителя	Прояви навчально-пізнавальної активності учнів											
Прояви активності	Рівні формування знань, вмінь, навичок			Учбова активність			Самоконтроль			Активність мислення		
Рівні проявів активності. Список учнів	Пошуково-творчий	Алгоритмно-пошуковий	Наслідувально-алгоритмний	Активний	Виконавчий	Пасивний	Високий	Середній	Низький	Творче	Репродуктивно-варіантне	Репродуктивно-стандартне
1.												
2.												
N...												

Критерії моніторингу рівнів навчально-пізнавальної діяльності школярів.

1. *Навчально-пізнавальна активність* може бути оцінена за наступними рівнями:

а) висока пізнавальна активність учня і пізнавальна ініціатива («ініціативний рівень»);

б) старанність, завдання виконуються «від» і «до», але без ініціативи

(«виконавський рівень»);

в) пасивність в освітньому процесі, що доходить до повної байдужості, ніякого інтересу до знань, відсутність старанності у ході виконання («пасивний рівень»).

2. *Розумова діяльність* оцінюється за наступними показниками:

а) висока питома вага дивергентності¹ мислення (нестандартне, творче мислення: учень прагне піти від шаблону, проявляє винахідливість, вигадку, оригінальне вирішення проблемної задачі);

б) рівень репродуктивно-варіативного мислення: учень вносить часткові зміни у зразок, шукає варіанти заданої програми діяльності;

в) рівень репродуктивно-стандартного мислення: точне копіювання заданих схем і правил, наслідування зразку.

3. *Самоконтроль*:

а) високий рівень самоконтролю (висока самостійність і відповідальне відношення до дорученої справи, не потребує опіки, «підштовхування», «підстьобування»);

б) середній рівень: самостійність знижена, учень звертається за допомогою до педагога або батьків, чекає вказівок від дорослих, старанно виконуючи їхні вказівки без «підштовхування» з боку дорослих;

в) низький рівень самоконтролю виявляється у відсутності здатності здійснювати навчальні і пізнавальні дії без жорсткого контролю і «підштовхування» ззовні.

4. *Операційно-технічна сфера* охоплює застосування навчально-пізнавальних знань, навичок і вмінь, і передбачає оволодіння ними для вирішення навчальних і проблемно-пізнавальних завдань.

Рівні формування у школярів навчальних знань, навичок і умінь підрозділяються на наслідувально-алгоритмний, алгоритмно-пошуковий і пошуково-творчий. Розкриємо особливості кожного з рівнів.

1) *Наслідувально-алгоритмний рівень* включає два ступеня засвоєння знань та навичок: а) наслідувального виконання (учні практично застосовують отримані раніше знання і вміння у своїй навчально-пізнавальній діяльності, точно слідуючи прийомам і діям вчителя й викладеним у підручниках алгоритмам); б) адекватного виконання (учні самостійно застосовують знання й пізнавальні прийоми і дії в умовах, адекватних тим, у яких вони раніше відпрацьовувалися, тобто

---

¹ Дивергентність – властивість мислення яка полягає у пошуку багатьох рішень однієї проблеми. Д. припускає варіювання основних шляхів вирішення якої-небудь проблеми, що призводить, кінець-кінцем, до неочікуваних результатів (Д. Гілфорд). Протилежність дивергентності мислення – *конвергентність*, яка ґрунтується на стратегії використання попередньо засвоєних алгоритмів рішення задачі.

у них з'являється здатність до переносу).

2) Алгоритмно-пошуковий рівень відзначається не тільки здатністю учнів до переносу засвоєних знань і алгоритмів у нові умови, а й, що дуже важливо, здатністю до їх часткової творчої перебудови з метою розв'язання нестандартних задач; а також вмінням обирати із декількох раніше засвоєних способів вирішення учбових задач і пізнавальних алгоритмів найдоцільніші. (Причому деякі з них можуть бути засвоєнні шляхом самостійного вивчення літератури).

3) Рівень пошуково-творчого виконання має такі особливості: учні здатні самостійно і суттєво перебудовувати і реконструювати набуті знання й засвоєні раніше загальні розумові алгоритми і навички для розв'язання нових нестандартних видів навчальних завдань і освітньої діяльності або створюють нові способи розв'язання задач із залученням раніше вивчених способів, а також додаткових самостійно отриманих знань, прийомів і дій [8].

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

1. Важливим показником ефективності організації освітнього процесу в освітньому закладі є рівень навчально-пізнавальної активності учнів.

Педагогу, керівнику освіти, експерту потрібен сучасний та гнучкий інструмент оцінювання навчально-пізнавальних проявів школярів, який би враховував і пізнавальні можливості дитини, і її навчально-пізнавальну активність, і психолого-педагогічні характеристики особистості школяра.

2. Ефективним інструментом для моніторингу навчально-пізнавальної діяльності учнів є методика «Навчально-пізнавальний паспорт учня», яка нараховує чотири групи критеріїв: рівні формування знань, умінь, навичок; навчальна активність; самоконтроль; активність мислення. Вона дозволяє системно висвітлити прояви особистості дитини в освітньому процесі.

Перспективи подальших досліджень. До перспектив дослідження входить подальша типологізація проявів особистості школяра як важливого суб'єкта освітнього процесу.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] И. П. Волков, *Приобщение школьников к творчеству*. Москва, Россия: Просвещение, 1982, 140 с.

- [2] З. И. Калмыкова, *Продуктивное мышление как основа обучаемости*. Москва, Россия: Педагогика, 1981, 200 с.
- [3] Л. М. Карамушка, *Психологія управління закладами середньої освіти*. Київ, Україна: Ніка-центр, 2000, 332 с.
- [4] В. Г. Кремень, «Особистісно-розвивальне навчання як науковий пріоритет», *Рідна школа*, № 11, с. 25–28, 1998.
- [5] В. Г. Кремень, «Яку людину має готувати освіта: на чому слід зосередити увагу, модернізуючи освітню діяльність», *Директор школи, ліцею, гімназі*, № 5, с. 4–7, 2006.
- [6] Л. П. Одерій, *Основи системи контролю якості навчання*. Київ, Україна: ІСДО, 1995, 132 с.
- [7] О. Я. Савченко, «Управління якістю шкільної освіти у контексті державної освітньої політики», *на наук.-практ. конф. Моделі інноваційного розвитку школи (м. Київ, 25–30 жовт. 2009 р.)*. Київ, Україна: Арт Економі, 2010, с. 15–31.
- [8] А. Ю. Цина, «Педагогическое обоснование системы общетрудовых знаний и умений учащихся 4–5 классов», дис. канд. наук. Київ, Україна, 1987, 187 с.

MONITORING OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS AS AN INDICATOR OF QUALITY OF EDUCATIONAL SERVICES

Anna Zvarych,

Head deputy of the Department
of Education and Science
Ternopil Regional State Administration.
Ternopil, Ukraine.
Scientific supervisor, I. L. Sidanich.
avzvarych@gmail.com

Abstract. An important indicator of the quality of educational services in an educational institution is the level of educational and cognitive activity of its students. The article investigates the theoretical and practical principles of determining the tools for monitoring the level and quality of educational and cognitive activities of students of educational institutions. The criteria and indicators to be used in organizing the monitoring procedure are analyzed. The essential features and features of effective tools for monitoring students' learning and cognitive activity are considered. Criteria for determining the levels of educational and cognitive activity have been developed. They integrate a range of cognitive and personal characteristics. These criteria include the following important

indicators: thinking activity, learning activity and initiative, volitional self-regulation (self-control), the ability to acquire and apply knowledge, skills and abilities, including at the creative level. The last manifestations we attributed to the operational and technical sphere, which is associated with the solution of educational and problem-cognitive tasks. The activity of thinking has three levels: the level of non-standard creative thinking (the student seeks to move away from the pattern, shows ingenuity, invention, original solution to the problem); level of reproductive-variable thinking; level of reproductive-standard thinking. Educational-cognitive activity can be assessed at the following levels: initiative level, executive level, passive level. The high level of self-control is marked by the high independence of the student and his responsible attitude to the task. Such a student does not need care and «pushing» from the outside. Levels of formation of operational and technical sphere in schoolchildren (such elements as educational knowledge, skills and abilities) are subdivided into search-creative, algorithmic-search and imitative-algorithmic levels. The proposed criteria of students' manifestations were the basis of the method «Student's educational and cognitive passport», which is designed to monitor their educational and cognitive activity.

Keywords: monitoring of educational process; creative thinking; self-control; activity; typology; skills; abilities.

МОНИТОРИНГ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ КАК ПОКАЗАТЕЛЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ

Зварыч Анна Владимировна,

заместитель начальника управления образования и науки
Тернопольской областной государственной администрации.
Тернополь, Украина.

Научный руководитель И. Л. Сиданич.

avzvarych@gmail.com

Аннотация. Важным показателем качества образовательных услуг в учебном заведении является уровень учебно-познавательной активности его учеников. В статье исследуются теоретические и практические основы определения инструментов мониторинга уровня и качества учебно-познавательной деятельности учащихся образовательного учреждения. Проанализированы критерии и показатели, которые должны применяться при организации процедуры мониторинга. Рассмотрены сущностные черты и

особенности эффективных инструментов мониторинга учебно-познавательной деятельности учащихся. Разработаны критерии для определения уровней учебно-познавательной деятельности. В них проинтегрирован целый комплекс познавательных и личностных свойств. Эти критерии включают такие важные показатели: активность мышления, учебную активность и инициативность, волевую саморегуляцию (самоконтроль), способность усваивать и применять знания, навыки и умения, в том числе, на творческом уровне. Последние проявления мы отнесли к операционно-технической сфере, связанной с решением учебных и проблемно-познавательных задач. Активность мышления имеет три уровня: уровень нестандартного творческого мышления (ученик стремится уйти от шаблона, проявляет изобретательность, выдумку, оригинальное решение проблемной задачи); уровень репродуктивно-вариативного мышления; уровень репродуктивно-стандартного мышления. Учебно-познавательная активность может быть оценена по следующим уровням: инициативный уровень, исполнительский уровень, пассивный уровень. Для высокого уровня самоконтроля характерны высокая самостоятельность ученика и его ответственное отношение к порученному делу. Такой школьник не нуждается в опеке и «подталкивании» извне. Уровни формирования у школьников операционно-технической сферы (таких ее элементов как учебные знания, навыки и умения) подразделяются на поисково-творческий, алгоритмно-поисковый и подражательно-алгоритмный. Предложенные критерии проявлений школьников были положены в основу методики «Учебно-познавательный паспорт ученика», которая предназначена для проведения мониторинга их учебно-познавательной активности.

Ключевые слова: мониторинг образовательного процесса; творческое мышление; самоконтроль; активность; типология; навыки; умения.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] I. P. Volkov, Priobshchenie shkol'nikov k tvorchestvu. Moskva, Rossiya: Prosveshchenie, 1982, 140 s.
- [2] Z. I. Kalmykova, Produktivnoe myshlenie kak osnova obuchaemosti. Moskva, Rossiya: Pedagogika, 1981, 200 s.
- [3] L. M. Karamushka, Psykholohiia upravlinnia zakladamy serednoi osvity.

- Kyiv, Ukraina: Nika-tsentr, 2000, 332 s.
- [4] V. H. Kremen, «Osobystisno-rozvyvalne navchannia yak naukovyi priorytet», *Ridna shkola*, № 11, s. 25–28, 1998.
- [5] V. H. Kremen, «Iaku liudynu maie hotuvaty osvita: na chomu slid zoseredyty uvahu, modernizovuiuchy osvitniu diialnist», *Dyrektor shkoly, litseiu, himnazi*, № 5, s. 4–7, 2006.
- [6] L. P. Oderii, *Osnovy systemy kontroliu yakosti navchannia*. Kyiv, Ukraina: ISDO, 1995, 132 s.
- [7] O. Ya. Savchenko, «Upravlinnia yakistiu shkilnoi osvity u konteksti derzhavnoi osvitnoi polityky», na nauk.-prakt. konf. *Modeli innovatsiinoho rozvytku shkoly (m. Kyiv, 25–30 zhovt. 2009 r.)*. Kyiv, Ukraina: Art Ekonomi, 2010, s. 15–31.
- [8] A. YU. Cina, «Pedagogicheskoe obosnovanie sistemy obshchetrudovyh znaniy i umeniy uchashchihsya 4–5 klassov», *dis. kand. nauk*. Kyiv, Ukraina, 1987, 187 s.

*Стаття надійшла до редакції
25 серпня 2020 року*